

*Summary***Sikan O.M. Criminal and legal safeguard of family and minor interests in foreign countries. – Article.**

Consideration and the analysis of foreign sources of law will add objectivity in upholding of the point of view which concerns with the necessity of more attention to the problems of criminal-law protection and criminal-legal responsibility for a crime against a family and minors.

Key words: criminal-law protection, family relations, crimes against family and minors, foreign sources.

УДК 343.553:347.633

О.В. Тавлуй

**ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННИХ ДІЙ
ЩОДО УСИНОВЛЕННЯ (УДОЧЕРІННЯ)**

Усиновлення – одна з пріоритетних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Незаконні дії під час процедури усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування, а також при передачі на виховання в сім'ю громадян призводять до порушення прав та законних інтересів дітей, усиновлювачів. Захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проголошений одним з основних напрямів державницької політики, у тому числі і кримінально-правової. Зокрема, у 2009 році був задекларований довгостроковий план щодо підтримки дітей, які потребують сімейного виховання, що виразилося у прийнятті Закону України «Про загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» від 05.03.2009 р. [1].

Кримінальний кодекс України у статті 169 передбачає відповідальність за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) [2]. Дана стаття розміщена у Розділі V Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Дослідження групи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх, яка знаходиться у даному розділі, та визначення об'єкта посягання дає можливість зробити висновок про необхідність виділення окремого розділу, присвяченого кримінально-правовій охороні даної групи суспільних відносин.

Вивченням та дослідженням даної проблематики займалися такі вчені, як Ф.Г. Бурчак, В.П. Ємельянова, Л.М. Кривоченко, І.П. Лановенко, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, Ю.Є. Пудовочкін, В.С. Савельєва, Н.С. Юзікова, О.І. Белова, Ю.В. Ускова, М.М. Трофимов, Г.А. Решетникова, та ін.

У даній статті ми прагнемо дослідити об'єкт та об'єктивну сторону незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння), визначити діяння, які ми відносимо до незаконної посередницької діяльності та інших незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння), передачі дитини під опіку (піклування) чи на виховання у

сім'ю громадян, а також довести необхідність виокремлення розділу, присвяченого захисту прав та інтересів сім'ї та неповнолітніх.

Злочини проти сім'ї та неповнолітніх вчені класифікують по – різному. Так, наприклад, А.Е. Якубов поділяє ці злочини на три групи: 1) злочини, які сприяють антисуспільній діяльності неповнолітніх; 2) злочини, які посягають на свободу неповнолітнього; 3) злочини, які посягають на охорону сім'ї. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) А.Е. Якубов відносить до третьої групи злочинів [3]. Такої ж думки дотримується В.С. Савельєва, яка, виділяючи злочини проти неповнолітніх та злочини проти сім'ї, незаконне усиновлення (удочеріння) також відносить до злочинів проти сім'ї [4]. О.І. Белова у кандидатській дисертації, присвяченій кримінально-правовій характеристиці системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх, виділяє серед об'єктів даних злочинів особисті немайнові відносини, майнові сімейні відносини та відносини щодо нормального фізичного, психічного, статевого та духовного розвитку неповнолітніх. Об'єктом злочину, передбаченого статтею 169 Кримінального кодексу України, автор вважає особисті немайнові сімейні відносини [5]. Норми, які спрямовані на кримінально-правову охорону інтересів сім'ї, Ю. В. Ускова систематизує в залежності від особливостей безпосередніх об'єктів злочинів. Вона виділяє норми, спрямовані: на кримінально-правову охорону прав та інтересів членів сім'ї (саме до цієї групи злочинів Ускова Ю.В. відносить незаконне усиновлення); на кримінально-правову охорону виховної функції сім'ї; кримінально-правову охорону економічних інтересів сім'ї; кримінально-правову охорону репродуктивної функції сім'ї [6].

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що безпосереднім об'єктом незаконного усиновлення (удочеріння) є суспільні відносини із забезпечення нормального функціонування соціальних інститутів у сфері сімейних відносин, а саме суспільні відносини, які забезпечують нормальне створення і функціонування сім'ї, встановлений порядок усиновлення (удочеріння). З приводу цього Ю.Е. Пудовочкін пише: «...принимая во внимание тот факт, что родовым объектом незаконного усыновления (удочерения) выступают интересы несовершеннолетних, их нормальное, нравственное, физическое и социальное развитие, следовало бы сконструировать анализируемый состав по типу материального, где последствием указать вред, причиненный интересам несовершеннолетнего. В противном случае, например, если государственный служащий, ответственный за соблюдение правил усыновления (удочерения), за плату нарушает эти правила, но в интересах несовершеннолетнего усыновляемого, вряд ли обоснованным будет считать, что он совершил преступление против несовершеннолетних, так как в результате его действий страдают только интересы службы» [7]. Злочинними наслідками він вважає психічні, душевні страждання і переживання дитини, порушення права дитини на збереження сімейних зв'язків, різноманітні форми експлуатації, якої може зазнавати дитина після усиновлення.

Ми вважаємо це питання дещо спірним, оскільки встановлення кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з незаконним усиновленням, необхідно

для забезпечення законного порядку влаштування дітей, які залишилися без батьківської опіки. У зв'язку з цим конструкція даної норми, яка передбачає формальний склад злочину, виявляється цілком виправданою.

Об'єктивна сторона цього складу злочину виражається у таких діях:

1. незаконній посередницькій діяльності щодо усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ю громадян;
2. інші незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ю громадян [2].

Диспозиція статті 169 Кримінального кодексу України має бланкетний характер, тобто для застосування цієї норми необхідно ознайомитись із правовими актами, які регламентують порядок усиновлення (удочеріння), передачі дитини під опіку (піклування) чи на виховання у сім'ю і потребує ознайомлення з правовими актами інших галузей права.

Сімейний кодекс України у главі 18 «Усиновлення» встановлює умови та порядок усиновлення осіб, які можуть бути усиновлені та осіб, які можуть бути усиновлювачами, правові наслідки усиновлення та інші положення. Зокрема, згідно із ст. 207 Сімейного кодексу України: «усиновленням – є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого статтею 282 цього Кодексу» [8].

У сімейному праві існує декілька інститутів, які мають своєю метою забезпечити охорону неповнолітніх дітей. Особливе місце належить тим інститутам, що захищають інтереси неповнолітніх, які залишилися без батьківської опіки. Найбільш пріоритетною формою виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виступає усиновлення, оскільки воно дозволяє з максимальною ефективністю забезпечити не тільки інтереси дітей, а й осіб, які з різних причин не можуть мати своїх дітей. Усиновленню притаманний постійний, а не тимчасовий характер, як це простежується при інших формах виховання дітей [9].

Опіка – одна з перших форм виховання дітей, яка виникла в епоху патріархальної сім'ї і була пов'язана із заміною батьківської влади. Відомий римський юрист Павел у 38-ій книзі «Комментариев к эдикту» писав: «Как определяет Сервий, опека есть установленная и разрешаемая гражданским правом сила и власть в отношении свободного лица для защиты того, кто вследствие возраста не в состоянии защищаться самостоятельно. Опекунми же являются те, кто обладает этой силой, и получили свое название, ведь они называются опекунами, то есть как бы охранителями и защитниками» [10].

За Сімейним кодексом України, опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Суспільство має пам'ятати, що тільки сім'я може стати надійним засобом соціалізації та виховання дітей. У зв'язку з цим держава має підтримувати всі форми усиновлення (удочеріння), включаючи патронат. Стаття 252 Сімейного кодексу України зазначає, що за договором про патронат орган опіки та

підкування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського підкування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) по досягненню дитиною повноліття, за плату.

Сімейний кодекс України серед форм виховання дітей передбачає прийомну сім'ю (яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування) та дитячий будинок сімейного типу (окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського підкування) [7].

Для встановлення законності процедури усиновлення, передачі під опіку (підкування) чи на виховання у сім'ю громадян також потрібно звернутись до інших міжнародних та вітчизняних правових актів, які регулюють дану сферу суспільних відносин. Зокрема до конвенцій, які проголошують основні принципи та засади захисту прав та законних інтересів дітей, які потребують батьківської опіки (Конвенції про права дитини; Декларації про соціальні і правові принципи, які стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному та міжнародному рівнях від 03.12.1986 р.; Конвенції про захист дітей і співробітництво у сфері міждержавного усиновлення від 29.05.1993 р.; Європейської конвенції про усиновлення дітей від 24.04.1967 р.; Конвенції про юрисдикцію, правозастосовчу діяльність і визнання рішень про усиновлення від 15.11.1965 р.), та нормативно-правових актів нашої держави (ЗУ «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р.; Постанови КМУ «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 08.10.2008 р.; Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006 – 2010 роки» від 07.12.2005 р., Наказу Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту «Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ» від 05.02.2007 р.).

Серед вчених не існує єдиної думки з приводу дій, які ми можемо віднести до незаконної посередницької діяльності, адже в українському законодавстві існує заборона здійснення посередницької діяльності щодо усиновлення. Так, стаття 216 Сімейного кодексу України зазначає, що посередницька, комерційна діяльність щодо усиновлення дітей, передачі їх під опіку (підкування) чи на виховання у сім'ю громадян України, іноземців чи осіб без громадянства забороняється. Однак *de-facto* такі послуги надаються, особливо при здійсненні міждержавного усиновлення, оскільки іноземці не знайомі із українським законодавством, мовою, тому і потребують посередників у цій справі, тому дане питання на сьогоднішній день потребує законодавчого врегулювання, оскільки в Україні фактично діють іноземні недержавні неприбуткові організації, які здійснюють усиновлення. Одним із шляхів подолання даної проблеми окремі вчені та практики вважають ратифікацію Гаазької конвенції. Поки що

лише стаття 244 Цивільного кодексу врегулює якимось чином дане питання через представництво за довіреністю, яке дає право одній стороні представляти інтереси іншої перед третіми особами, не обмежуючи сферу діяльності [11].

Народний депутат України О.Ф. Бондаренко у законопроекті «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань міждержавного усиновлення», на нашу думку, вносить цілком раціональні положення щодо внесення змін до Кримінального та Сімейного кодексів України. Так, у статті 169 Кримінального кодексу України автор пропонує ввести таке поняття, як заборона здійснення комерційної посередницької діяльності і таким же чином змінити статтю 216 Сімейного кодексу України [12].

Проте П.П. Андрушко, В.Г. Гончаренко та П.П. Фесенко у науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу зазначають, що посередницька діяльність може здійснюватись як за корисливим мотивом, так і іншими [13].

О.Ф. Бондаренко також пропонує врегулювати діяльність іноземних організацій, зокрема, за допомогою положення такого змісту: «іноземні спеціально уповноважені організації, які здійснюють діяльність з усиновлення на території України, забезпечують підготовку та подачу періодичних звітів про усиновлену за їх участі дитину до відповідної консульської установи чи дипломатичного представництва» [12].

На даний момент ці організації змушені вдаватись до посередництва фізичних осіб, які, будучи уповноваженими представниками цієї організації, діють в Україні як представники фізичних осіб – кандидатів в усиновлювачі.

До інших незаконних дій з приводу усиновлення (удочеріння), передачі дитини під опіку (піклування) чи на виховання у сім'ю громадян ми можемо віднести дії, що пов'язані з фальсифікацією документів, на підставі яких здійснюється усиновлення (удочеріння), передача під опіку (піклування) чи на виховання у сім'ю громадян. У даному разі кваліфікація буде провадитись за сукупністю злочинів.

Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) як вид злочину спрямовані на охорону відносин з приводу усиновлення та захисту сімейних відносин, потребують самостійного, комплексного, наукового дослідження, оскільки на сьогоднішній день даний злочин розглядається лише у контексті системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх.

На нашу думку, у системі Особливої частини Кримінального кодексу України необхідно виділити окремий розділ, присвячений кримінально-правовій охороні прав та законних інтересів неповнолітніх. На законодавчому рівні виникає потреба в уніфікації правових норм (статті 216 Сімейного кодексу України та статті 169 Кримінального кодексу України), усуненні колізій між ними та встановленні основних ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 169 Кримінального кодексу України.

Література

1. Про загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року»: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 29. – Ст. 395.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст.131.
3. Якубов А.Е. О некоторых недостатках УК РФ, касающихся ответственности несовершеннолетних и преступлений против несовершеннолетних // Уголовное право в XXI веке: Материалы Международной научной конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 31 мая – 1 июня 2001 г. / Московский государственный университет им. В.М. Ломоносова. Юрид. фак.; ред кол.: Г.Н. Борзенков [и др.]. – М.: ЛексЭст, 2002. – 240 с.
4. Тляумбетов Р.Г. Преступления против семьи: Уголовно-правовые и криминологические аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ЧГУ. – Челябинск, 2006. – 24 с.
5. Белова О.І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 26 с.
6. Ускова Ю.В. Уголовно-правовая охрана семьи: дис. ... кан. юрид. наук: 12.00.08. /Кубанский государственный аграрный университет. – Краснодар, 2001. – 216 с.
7. Пудовочкин Ю.Е. Ответственность за преступления против несовершеннолетних по российскому уголовному праву / Науч. ред. Г.И. Чечель. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 293 с.
8. Сімейний Кодекс України // Відомості Верховної ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135.
9. Зелинченко Ю.Л. История становления законодательства в сфере международного усыновления // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2007. – №7 (70). – 158 с.
10. Яковлев В.Н., Гоголева В.В. Опека: понятие и правовая природа // Вестник Удмурт. ун-та. – 2005. – № 6 (1). – 198 с.
11. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Ст. 356.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань міждержавного усиновлення: проект Закону України [Електронний ресурс]. Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-е вид., перероб. та доп. / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка, – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.

Анотація

Тавлуй О.В. Об'єктивні ознаки незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння).

– Стаття.

Усиновлення – одна з пріоритетних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У системі Особливої частини Кримінального кодексу України необхідно виділити окремий розділ, присвячений кримінально-правовій охороні прав та законних інтересів неповнолітніх. На законодавчому рівні виникає потреба в уніфікації правових норм, усуненню колізій між ними та встановленню основних ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 169 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: усиновлення, права та законні інтереси неповнолітніх, ст. 169 Кримінального кодексу України, ознаки складу злочину.

*Summary***Tavliuj O.V. Objective signs of illegal actions in relation to adoption (adopting).**
– Article.

Adoption is one of priority forms of education of children such as orphans and children who were deprived of parental care.

In a system of the Special part of the Criminal code of Ukraine it is necessary to allocate the separate section which is devoted to the criminally protection of the rights and legitimate interests of minors. On legislative level provided by article 169 of the Criminal code of Ukraine there is a requirement for unification of rules of law as well as elimination of collisions between them and establishment the basic signs of the objective part of the crime.

Key words: adoption, rights and lawful interests of minors, art. 169 of the Criminal Code of Ukraine, the signs of crime.

УДК 343.412:349.232(477+470+44)

И.А. Кучерков

**ОБ ЭФФЕКТИВНОСТИ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ
ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ НЕВЫПЛАТЕ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В УКРАИНЕ,
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И ФРАНЦУЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

Право на труд и оплату труда является одним из важнейших социальных прав граждан. В то же время в условиях экономических и финансовых кризисов социальные трудовые права граждан очень уязвимы, так как предприниматели стремятся минимизировать свои убытки, обусловленные как общей финансово-экономической ситуацией, так и свои ошибки прежде всего за счёт работников. При этом подобные действия предпринимателей нередко являются незаконными и грубо нарушают права работников.

Одним из проявлений незаконных действий в трудовой сфере является невыплата заработной платы работникам либо выплата её не в полном объёме. Особое распространение такая практика получила на постсоветском пространстве. Так, в Украине задолженность по заработной плате в январе 2010 года составила более 1,36 млрд гривен, а в Российской Федерации – 3,56 млрд рублей.

Для нейтрализации данной преступной деятельности предусмотрен механизм ответственности за невыплату заработной платы. Составляющими данного механизма является уголовная и административная ответственность за невыплату заработной платы, а также правоприменительная деятельность контрольно-надзорных и правоохранительных органов по пресечению указанных действий.

В Республике Украина установлена уголовная и административная ответственность за невыплату заработной платы. Уголовная ответственность установлена ст. 175 УК [1, ст. 175] и наступает за умышленные действия руководителей организаций, которые повлекли невыплату заработной платы в течение